

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 4, 3, 5, 2, 1

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Bij conclusie 1:

- Uit de vondst van aardewerk kan afgeleid worden dat deze bewoners waarschijnlijk boeren waren, omdat het maken / gebruiken van kwetsbaar / lastig te vervoeren aardewerk past bij een boerensamenleving (en niet bij een samenleving van nomadische jagers-verzamelaars)

1

Bij conclusie 2:

- Het gegeven dat er voorwerpen in een graf werden gelegd, maakt het waarschijnlijk dat de bewoners geloofden in een leven na de dood, omdat ervan uitgegaan werd dat de overledenen de voorwerpen konden gebruiken in het hiernamaals / dat de voorwerpen nodig waren voor een bestaan na de dood

1

3 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De eenzijdigheid komt naar voren door (een van de volgende)
 - de overdrijving van het aantal gedode vijanden
 - de rooskleurige voorstelling van de oorlogsbuit / oorlogswinst
 - de overdrijving dat alle Germanen voortaan voor Rome zouden ploegen / strijden
 - de sterk overdreven uitspraak dat héél Germanië veroverd zou zijn
 - het niet ingaan op eigen verliezen / kosten (of andere negatieve aspecten)
- Door zijn successen te benadrukken wil hij zijn positie in Rome versterken
- Het beeld dat Probus hier geeft van de situatie aan de noordelijke grenzen stemt overeen met de strijd van de Romeinen met binnenvallende Germaanse stammen

1

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De ondergang van het Romeinse Rijk zorgde voor een onveilige situatie / zorgde voor chaos in het uiteenvallende Rijk. Om zichzelf te beschermen zochten boeren de bescherming van adellijke strijders die in ruil voor bescherming de boeren tot horigen maakten / aan de grond bonden als horigen, waarmee het hofstelsel ontstond.

5 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Uit de oorkonde blijkt dat Dordrecht kenmerken van een stad heeft, want

- op economisch gebied is er sprake van een sterke positie van een handelsgilde / de ambachten, omdat de graaf de positie van ambachtslieden / gilden erkent 2
- op bestuurlijk gebied is er sprake van burgers die een stadsbestuur (schepenen) vormen, omdat die het privilege ondertekenen / is er sprake van meer zelfstandigheid door toekenning van het privilege 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Bij gegeven 1:

- 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid', want er werd teruggegrepen op de klassieke bouwkunst 1

Bij gegeven 2:

- 'het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance', want er kwam interesse in de anatomie van de mens

of

'het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling', want om figuren levensecht te kunnen afbeelden bestudeerde Michelangelo de anatomie van de mens 1

Bij gegeven 3:

- 'het begin van de Europese overzeese expansie', want de nieuwe bisdommen werden gesticht in kort daarvoor door Europeanen ontdekte gebieden in het Caraïbisch gebied / Amerika 1

Bij gegeven 4:

- 'de protestantse Reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had', want de kritiek van theologen op de rooms-katholieke kerk leidde mede tot de Reformatie 1

Opmerking

Alleen als een gegeven op een juiste manier in verband wordt gebracht met een juist kenmerkend aspect, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 3

Uit het antwoord moet blijken:

- dat Oranje en Egmont zich erover beklagen dat de Raad van State buitenspel wordt gezet / besluiten genomen worden zonder de hele Raad van State erin te betrekken / het bestuur in handen is van enkele vertrouwelingen 1
- dat uit de brief afgeleid kan worden dat Oranje en Egmont de verstandhouding met Filips II goed proberen te houden doordat zij mogelijke spanningen in hun relatie met de koning toeschrijven aan laster (en niet aan hun eigen handelen) / dat Oranje en Egmont ervan uitgaan dat Filips II hen helpt / hun goedgezind is (zodat zij een brief aan hem richten) 1
- dat Oranje en Egmont het niet met deze gang van zaken eens zijn, omdat belangrijke zaken worden behandeld zonder dat zij als leden van de Raad van State / als hoge edelen erbij betrokken zijn 1

Opmerking

Alleen als bij de derde deelvraag wordt ingegaan op de politieke positie van Oranje en Egmont, wordt 1 scorepunt toegekend.

8 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In 1566 schortte het centrale bestuur in Brussel tijdelijk de kettervervolgingen op na het verzoek van de adel / het Smeekschrift, wat verklaart dat het stadsbestuur de mogelijkheid zag / zich genoodzaakt voelde calvinisten vrije geloofsuitoefening te geven 2
- In 1567 stelde Alva in Brussel de Raad van Beroerten in / werd in Brussel de Raad van Beroerten ingesteld, waardoor het centrale bestuur sterk genoeg was geworden om de Nijmeegse bestuurders af te zetten omdat zij de calvinisten vrije geloofsuitoefening hadden gegeven 2

Opmerking

Alleen als een juiste gebeurtenis in Brussel gecombineerd wordt met een gebeurtenis in Nijmegen, worden telkens 2 scorepunten toegekend.

9 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

In de brief wordt een beschrijving gegeven van het slechte gedrag van het Spaanse leger (inhoud van de brief), terwijl Prats een Spaanse functionaris is die het harde beleid van Alva mede helpt uitvoeren (achtergrond van de schrijver), wat maakt dat deze bron zeer waarschijnlijk betrouwbare gegevens bevat voor het onderzoek.

Vraag	Antwoord	Scores
10	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de prent wordt aangegeven dat (door de Nederlandse Opstand) mensen worden blootgesteld aan oorlogsgeweld, terwijl vrede zal zorgen voor rust / zekerheid / overvloed • Het Antwerpse stadsbestuur laat hiermee aan Ferdinand weten dat zij pleit voor vrede (met de Republiek) / dat de stad te veel te lijden heeft van de oorlog 	<p>1</p> <p>1</p>
11	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>De bijzondere plaats van de Republiek in staatkundig opzicht kan geïllustreerd worden met:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gegeven 1, omdat daaruit blijkt dat de Republiek als een veilige plaats werd beschouwd voor protestanten / de Opstand tegen Spanje voortzette / niet meer bij Spanje hoorde (omdat men daarnaartoe kon vluchten voor Spaanse soldaten) • gegeven 2, omdat daaruit blijkt dat er sprake was van een burgerlijke cultuur (omdat burgers hun portret lieten schilderen) (en niet vooral van een adellijke cultuur) • gegeven 3, omdat daaruit blijkt dat niet de adel, maar rijke burgers de belangrijkste bestuurslaag vormden (zoals in andere landen in West-Europa) 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als telkens een historisch juiste verklaring wordt gegeven, wordt 1 scorepunt toegekend.</i></p>	
12	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Van Liebergen wilde de winst optimaliseren door de slaafgemaakten pas te verkopen als de beste prijs kon worden verkregen / zonder zich te laten leiden door politieke motieven (omdat hij handel wilde drijven met het vijandige Spanje) (wat past bij het ontstaan van het handelskapitalisme) • Met het voorstel om handel te drijven met Spanje liep Van Liebergen vooruit op het einde van de Opstand (bij de Vrede van Münster in 1648) (omdat pas daarna handel met Spanje legaal kon plaatsvinden) 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
13	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Bij gegeven 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • past 'rationeel optimisme en een 'verlicht denken' dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen' / 'voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme)', omdat Kant (als verlicht denker) Frederik de Grote zag als een verlicht heerser <p>Bij gegeven 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • past 'het voeren van twee wereldoorlogen', omdat Hitler / de nazi's Frederik de Grote zagen als voorbeeld hoe om te gaan met het (dreigend) verliezen van een oorlog <p>Bij gegeven 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> • past 'de verdeling van de wereld in twee ideologische blokken', omdat de waardering van Frederik de Grote in de DDR en de BRD sterk uiteenliep / ideologisch bepaald was 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Er worden alleen scorepunten toegekend bij een juiste combinatie van kenmerkend aspect en uitleg. Als een kenmerkend aspect voor de tweede keer wordt gebruikt, wordt daarvoor geen scorepunt toegekend.</i></p>	
14	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>Bij gegeven 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rousseau leverde (in <i>Du Contrat Social</i>) kritiek op het absolutisme / gaf een ideologische onderbouwing aan revolutionaire verandering (zodat de vorst die zich misdroeg kon worden afgezet) • waardoor het in 1762 in Frankrijk met een absolute koning aan de macht het Rousseau niet toegestaan was om <i>Du Contrat Social</i> te publiceren (daarom gebeurde dat in Amsterdam) <p>Bij gegeven 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rousseau vond (volgens de theorie van het sociaal contract) dat het volk (via een volksvertegenwoordiging / de Nationale Vergadering) de macht moest hebben / wetten mocht maken • waardoor in 1790 na het uitbreken van de Franse Revolutie juist Rousseau in de Nationale Vergadering met een borstbeeld geëerd werd 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

15 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 1, 2, 4, 3, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Moderne tijd

16 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Het Congres van Wenen wilde een machtsevenwicht tussen de staten creëren (daarom werd het Koninkrijk der Nederlanden opgericht). Met de splitsing van het koninkrijk in Nederland en België dreigde een verstoring van het machtsevenwicht in Europa, wat door het Verdrag van Londen werd voorkomen.

Opmerking

Alleen als het gevolg van een splitsing van het Koninkrijk der Nederlanden gekoppeld wordt aan het verdrag, wordt daarvoor 1 scorepunt toegekend.

17 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- de discussie over de rol van de overheid (bijvoorbeeld bij de oplossing van de sociale kwestie) 1
- de opvatting van John Stuart Mill dat iedereen vrij moet zijn om te doen wat hij wil (zelfs al is dat onverstandig) / dat een overheid alleen maar mag optreden wanneer een individu schade aan anderen toebrengt / dat het individu vrij moet zijn en beschermd moet worden tegen een staat die te veel wil reguleren, kan door liberalen als argument worden gebruikt om geen sociale wetgeving in te voeren 1
- de opvatting van John Stuart Mill dat een overheid moet optreden wanneer een individu schade aan anderen toebrengt, kan door de socialisten als argument voor sociale wetgeving worden gebruikt 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

18 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De aanleg van Heveadorp past bij 'discussies over de sociale kwestie', want met de aanleg van woningen met goede voorzieningen werd geprobeerd de woonomstandigheden van de arbeiders te verbeteren 1
- De naamgeving in Heveadorp past bij 'de moderne vorm van imperialisme', want de huizenblokken werden genoemd naar gebieden in de (Nederlandse) koloniën, waar de grondstoffen voor de fabriek vandaan kwamen 1

Opmerking

Alleen als een juist kenmerkend aspect wordt genoemd met een passende uitleg, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

19 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Tenniel geeft hier de visie weer dat de buitenlandse politiek van Wilhelm II zorgt voor verstoring van het Europese (machts)evenwicht / andere Europese grootmachten angst aanjaagt / in gevaar brengt / dat Wilhelm II een roekeloos buitenlands beleid voert 1
- wat hij laat zien door (een van volgende): 1
 - de uitspraak "Niet doen – of je zal ons allemaal doen omslaan!!"
 - de Europese leiders die zich (krampachtig) vasthouden in een wiebelend bootje
 - Wilhelm II op de voorplecht die het bootje laat schommelen

Opmerking

Alleen als de visie van Tenniel op de buitenlandse politiek van Wilhelm II juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met het laten meelopen van twaalf vrouwen uit alle provincies en de kolonie Nederlands-Indië wilde de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht de boodschap overbrengen dat de strijd voor vrouwenkiesrecht breed gedragen werd / gesteund werd door verschillende lagen van de bevolking / door alle Nederlandse vrouwen / door vrouwen van verschillende achtergronden 1
- De betoging past bij (twee van de volgende): 2
 - 'de opkomst van politiek- maatschappelijke stromingen, waaronder het feminisme', omdat aandacht gevraagd werd voor het vrouwenkiesrecht
 - 'voortschrijdende democratisering met name deelname van steeds meer mannen en vrouwen aan het politieke proces', omdat de vrouwen met de betoging een politiek doel nastreefden
 - 'vormen van massaorganisatie', omdat aan de betoging 18.000 mensen meededen / mensen meededen uit heel Nederland

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag steeds een juist kenmerkend aspect wordt genoemd met een passende uitleg, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

21 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Nationaalsocialistische kenmerken in de bron zijn (twee van de volgende): 2
 - militarisme / verheerlijking van de oorlog, wat blijkt uit de verwijzing naar het oorlogsverleden van Hitler
 - antisemitisme, wat blijkt uit het verwijt dat Joodse bankiers schuldig zijn aan de slechte economie
 - antidemocratische houding, wat blijkt uit de opmerking dat democraten lakeien zijn / tot dezelfde groep als Joden en marxisten worden gerekend
 - anticommunistische houding, wat blijkt uit de negatieve manier waarop over marxisten wordt gesproken
- Een spreekverbod is effectief bij Hitler, omdat hij beschikt over een groot redenaarstalent / Hitler met zijn toespraken veel aanhangers verwerft 1

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag telkens een juiste ontleening aan de tekst wordt gegeven, wordt een scorepunt toegekend voor een juist kenmerk.

Vraag	Antwoord	Scores
22	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deze bron is bruikbaar omdat het een beschrijving van de gebeurtenissen is door een ooggetuige (Dennis Sefton Delmer) • het anticomunisme van de nazi's • Hitler gebruikt de Rijksdagbrand om de communisten (in de Rijksdag) te laten arresteren / gebruikt de toegenomen angst voor de communisten om steun te krijgen voor de aanneming van de machtigingswet 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
23	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Duitse bezetter wil de boodschap overbrengen dat de omstandigheden voor de arbeiders prettig zijn / dat de arbeiders goed worden behandeld <p>Waarmee de Arbeidsdienst wordt ondersteund omdat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meer Nederlandse arbeiders zich zullen melden voor de Arbeidsdienst • wordt bereikt dat verzet van familieleden van de arbeiders wordt tegengegaan / dat arbeiders die zich aanmelden worden gesteund / dat in Nederland verzet tegen de Arbeidsdienst wordt tegengegaan <ul style="list-style-type: none"> • Je twijfelt of de foto betrouwbare informatie bevat omdat deze door de Duitse bezetter is verspreid, waardoor het mogelijk is dat de arbeiders onder dwang hebben geposeerd / dat de foto een te gunstig beeld schetst van de omstandigheden 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
24	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>Door 'de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld' werd de voormalige kolonie Nederlands-Indië onafhankelijk, waarna de Nederlandse regering het KNIL ophief.</p> <p>of</p> <p>Door 'de Koude Oorlog' / de vrees dat Indonesië in het communistische machtsblok zou komen, steunde de Verenigde Staten de Indonesische nationalisten, waardoor Nederland het KNIL moest opheffen.</p>	
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen voor een combinatie van een juist kenmerkend aspect uit de betreffende tijd met een juiste verklaring, worden 2 scorepunten toegekend.</i></p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

25 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- De vreedzame co-existentie van Chroesjtsjov hield in dat de invloedssfeer / het machtsblok niet werd uitgebreid, maar wel gehandhaafd. De inval in Hongarije was bedoeld om het land in het eigen machtsblok te houden (niet om de invloedssfeer uit te breiden) 2
- Het uitblijven van een militaire reactie van het Westen wordt verklaard door de containmentpolitiek die inhield dat er alleen opgetreden moest worden tegen uitbreiding van de communistische invloedssfeer / machtsfeer. Omdat Hongarije al tot het Oostblok hoorde was er geen sprake van uitbreiding (waardoor het Westen niet hoefde te reageren) 2

26 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het Westerse blok vond het een Koude Oorlogconflict, omdat zij daarmee de Vietnamoorlog als gevecht tegen het ‘communismisch gevaar’ kon afschilderen / niet wilden erkennen dat de strijders in Zuid-Vietnam anti-kolonialistische motieven hadden / daarmee konden aantonen dat er een dam moest worden opgericht tegen communistische expansie 1
- Het communistisch blok vond het een dekolonisatieconflict / anti-imperialistisch conflict, omdat zij daarmee konden aantonen dat het Westers imperialisme erop gericht was Zuid-Vietnam binnen de eigen (kapitalistische) invloedssfeer te houden / als kolonie te behouden 1

Opmerking

Alleen als voor beide blokken een verschillend antwoord wordt gegeven, worden 2 scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

27 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De mening die in de poster wordt weergegeven, is dat de wapenwedloop uit de hand loopt / het Westen onvoorzichtig is met de kernbewapening / het einde van de wereld door kernwapens nabij is 1
- De veranderde houding is dat de bevolking in het Westen zich steeds meer verzet tegen de (eigen) kernbewapening 1
- Wat in de poster wordt weergegeven door (twee van de volgende): 2
 - Reagan die belooft om het einde van de wereld te organiseren
 - de samenwerking tussen Reagan en Thatcher die explosief wordt genoemd
 - het Pentagon (Amerikaans ministerie van defensie) dat de film produceert
 - de filmtitel "Verdwenen met de wind" (door kernexplosies verdwijnt alles)
 - de paddenstoelwolk op de achtergrond / de ontploffende atoombom die alles vernietigt
 - iedereen / de hele wereld raakt erbij betrokken / er is geen ontsnappen mogelijk (showing world wide / op de hele wereld te zien)

Opmerking

Alleen als de weergegeven mening en de veranderde houding juist worden weergegeven, wordt voor elke juiste verwijzing naar de bron 1 scorepunt toegekend.

Bronvermeldingen

- bron 1 Flavius Vopiscus van Syracuse, Probus, in: Historia Augusta, Keizers en tegenkeizers in de tweede en derde eeuw, vertaald en toegelicht door John Nagelkerken, Amsterdam 2012, pag. 443.
- bron 2 <http://apudthuredrech.nl/?p=336>.
- bron 3 http://resources.huylgens.knaw.nl/retroboeken/willem_den_eerste/#page=344
- bron 4 Barbara Kooij, Spaanse ooggetuigen over het beleg van Haarlem, 1572-1573, Hilversum 2018, pag. 56-57.
- bron 5 <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-OB-70.270>
- bron 6 https://en.wikisource.org/wiki/On_Liberty/Chapter_1 regel 22 e.v.
- bron 7 <https://punch.photoshelter.com/image/I0000v3th4U5Ky98>
- bron 8 <https://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/posters/1927.jpg>
- bron 9 A. Marr, We were there, 122-125. Het boek baseert zich op het originele artikel van 27 februari 1933 in de Daily Express. <https://www.psywar.org/delmer/1001/1183> t/m 1197 (op pagina 1186 begint de passage uit de tweede helft van de bron).
- bron 10 R. Kok, Nederland en de Tweede Wereldoorlog, deel 43 De arbeidsinzet, Zwolle 1991, pag. 1029.
- bron 11 NPG D43009; 'Gone with the Wind' (Ronald Reagan; Margaret Thatcher) - Portrait - National Portrait Gallery <http://cspgblog.blogspot.com/2013/04/poster-of-week.html>